
ТЕОРЕТИЧНА ЕКОЛОГІЯ

УДК 332.2:332.3

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК ПОХІДНОГО ВІД ПРИРОДНОГО ТА ЛЮДСЬКОГО

А.М. Третяк

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління,
вул. Урицького 35, 03035 Київ, tretyak2@ukr.net

Обґрунтовано поняття земельного капіталу як сукупності благ (земельних), якими розпоряджається людина (або які вона може використовувати) і які являють собою синтез природної енергії в різних формах та людських здібностей (праця, інтелект людини), а також земельні поліпшення (шляхова, інженерна, меліоративна інфраструктура тощо), що нерозривно пов'язане із землекористуванням. Визначено зміст та складові земельного капіталу: природна, інтелектуальна та майнова. Розроблена логічно розумова модель структури методології формування земельного капіталу. **Ключові слова:** капітал, земельний капітал, природний капітал, інтелектуальний капітал, благо, природна енергія

Теоретические основы формирования земельного капитала как производное от природного и человеческого. А.Н. Третяк Обосновано понятие земельного капитала как совокупность благ (земельных), которыми распоряжается человек (или которые она может использовать) и которые представляют собой синтез природной энергии в различных формах и человеческих способностей (труд, интеллект человека), а также земельные улучшения (дорожная, инженерная, мелиоративная инфраструктура и т.д.), что неразрывно связано с землепользованием. Определено содержание и составляющие земельного капитала: естественная, интеллектуальная и имущественная. Разработана логически умственная модель структуры методологии формирования земельного капитала. **Ключевые слова:** капитал, земельный капитал, природный капитал, интеллектуальный капитал, благо, природная энергия

Theoretical basis for shaping of land capital as derivative from natural and human. A.N. Tretyak The definition of land capital is grounded as a complex of land values that is used (or can be used) by a human and that is a synthesis of natural energy in its different forms and human abilities (work, intellect) and land improvements (road, engineering, land reclamation infrastructure, etc), that is inseparably connected to land utilization. Content and components of land capital are defined: natural, intellectual and real. A logical mind model of methodology structure of land capital shaping is developed. **Keywords:** capital, land capital, natural capital, intellectual capital, value, natural energy.

Вступ

З'ясовано, що економічною наукою напрацьовано багато визначень

капіталу (капітал” від лат. capitallis, що в перекладі означає головний). На ранніх стадіях суспільного виробництва капітал розглядався економіста-

ми як майно, накопичене багатство. Адам Сміт, Давід Рікардо, Карл Маркс визначали капітал, як вартість, що приносить додаткову вартість. Разом з тим, за період проведення земельної реформи в Україні багато йдеться про землю як капітал. Однак наукове обґрунтування поняття, змісту та складових земельного капіталу відсутнє.

Метою роботи є визначення поняття, змісту і сутності земельного капіталу, його складові та порядок формування в умовах ринкових відносин.

Виклад основного матеріалу

В економічному енциклопедичному словнику України (2005 р.) капітал розглядається як сукупність капіталістичних відносин економічної власності, за яких засоби праці, певні матеріальні блага, гроші, об'єкти інтелектуальної власності та різні види цінних паперів тощо є знаряддям привласнення частини чужої неоплаченої праці [1]. У цьому аспекті слід зазначити:

1) не зрозуміло чому на цьому етапі розвитку світового суспільства мова йде тільки про капіталістичні відносини економічної власності. Адже якщо розглядати капітал лише як капіталістичні відносини, то логічно впливає висновок, що всі інші не є капіталом;

2) повністю ігнорується природна складова капіталу – земля, хоча не виключено, що її присутність вважається зрозумілою і охоплюється терміном «певні матеріальні блага». Однак роль земельного капіталу, особливо в сільському та лісовому господарствах настільки велика, що

обмежуватися тільки непрямим згадуванням про нього – уже саме по собі помилка.

У практичному застосуванні це визначення було замінено зовсім іншим – вартістю майнового та грошового капіталів. Разом з тим, це істотно різні поняття. Тому більшість економістів найрізноманітніших напрямів діяльності схильні розглядати капітал як якусь вічну категорію, присутність якої в трудовому процесі необхідна. Із цим також можна погодитися, якщо розглядати еволюцію поняття “капітал”. Разом з тим, історія розвитку економічної науки засвідчує існування різних підходів до визначення сутності та структури капіталу (табл. 1)

Теоретичне осмислення сутності капіталу в історії економічної думки [2]:

1) згідно з предметно-функціональним підходом, капітал ототожнюється з накопиченою працею, призначеною для подальшого виробництва або продажу з метою одержання доходу. У межах цього підходу значного поширення набув аналіз капіталу як фактора виробництва, що впливає на результати підприємницької діяльності і приносить дохід власникові;

2) згідно з соціально-економічним підходом капітал трактується як економічна категорія – специфічні суспільні відносини, що виникають за певних історичних умов. Отже, особливістю соціально-економічного підходу є прагнення охарактеризувати суспільно-економічну сутність капіталу в органічному взаємозв'язку з економічними відносинами та виявити джерело самозростання вартості. Разом з тим, окремі дослідники –

економісти зазначають, що розвиток соціально орієнтованої ринкової економіки, поширення форм приватної власності, акціонування, демократизації управління капіталом змінюють соціально-економічну природу капіталу [2–3]. Зростає взаємозумовленість мотиваційних пріоритетів найманих робітників та підприємців на

основі “соціалізації” капіталу та “капіталізації” праці. Зближенню інтересів суб’єктів сучасної ринкової економіки сприяє також подальший розвиток зближення праці та капіталу, що ґрунтується на якісному вдосконаленні трудового законодавства та системи колективних договорів.

Таблиця 1.

Визначення сутності та структури капіталу в історії економічної думки

Трактування сутності капіталу	Прихильники
Ототожнення капіталу з грошима (золотом, сріблом)	Меркантилісти (XV–XVIII)
Ототожнення капіталу із засобами сільськогосподарського виробництва, поєднання яких з природою (землею) забезпечує приріст чистого продукту	Фізіократи (друга половина XVIII ст.)
Капітал як частина призначених для подальшого виробництва запасів, від яких очікують отримати дохід	А. Сміт (1723–1790)
Капітал – фактор виробництва (уречевлені матеріальні блага, засоби виробництва), який сприяє створенню та розподілу національного доходу	Ж.Б. Сей (1767–1832)
Капітал – попередньо нагромаджений запас продуктів минулої праці, призначених для виробництва (заощадження, які споживаються у процесі виробництва)	Дж.С. Мілль (1806–1873)
Капітал – самозростаюча вартість (вартість, що приносить додаткову вартість); виробничі відносини капіталістичного способу виробництва, засновані на експлуатації та монопольному привласненні капіталістами неоплаченої праці найманих робітників	К. Маркс (1818–1883)
Капітал – сукупність проміжних продуктів, що створюються на окремих стадіях “непрямого шляху” виробництва. Акцент на зв’язку дохідності капіталу з властивостями часу	Б. Бем-Баверк (1851–1919)
Капітал – сукупність речей, що формують передумови виробництва. Головна його властивість – здатність приносити дохід, який залежить від продуктивності факторів виробництва та відносної рідкості, що впливає з тягаря утримання	А. Маршалл (1842–1924)
Капітал – фундаментальна основа виробництва, запас виробничих благ, які володіють фізичною продуктивністю	Дж.Б. Кларк (1847–1938)
Капітал – багатство, здатне приносити дохід. Перетворення багатства на капітал зумовлено перевищенням доходу від капіталовкладень над банківським відсотком	Дж.М. Кейнс (1883–1946)
Капітал – “фонд купівельної сили”, що служить для придбання засобів виробництва, здатних забезпечити науково-технічний прогрес суспільства	Й. Шумпетер (1883–1950)
Капітал – дисконтований дохід, будь-яке благо, що приносить дохід своєму власникові незалежно від сфери застосування та характеру діяльності	І. Фішер (1867–1947)

3) згідно з грошовим підходом капітал розглядається як фінансовий ресурс, що приносить дохід власникові у вигляді процента.

4) згідно з підходом часової концепції капіталу, заснованої на порівнянні корисності благ у різний час та виведенні доходу з певних властивостей останнього. Згідно з цим підходом, цінність нинішніх благ (за незмінності інших умов) завжди перевищує цінність таких благ у майбутньому. Отже, дохід на капітал можливий за умови обміну товарів поточного і майбутнього споживання.

Капітал у політекономічному визначенні характеризується такими властивостями: обмеженість; здатність до накопичення; ліквідність; здатність до конвертації (постійної зміни форм); самозростання. Таким чином, капітал є складною динамічною субстанцією, яка постійно змінює свої форми. Відтак поняття капіталу постійно змінюється, виходячи за межі свого початкового змісту.

Разом з тим, можна констатувати, що від А. Сміта до наших днів поняття «капітал» суттєво не набуло істотних змін і містить у собі «блага» (ресурси, товари), які безпосередньо не задовольняють потреб людини, а слугують для створення нових благ, які задовольняють ці потреби. Отже, благо – це субстанція матеріального і нематеріального характеру, яка здатна задовольнити матеріальні і духов-

ні потреби людини. Саме життєві та трудові блага і являють собою капітал (рис. 1).

До основних критеріїв, за якими можна класифікувати поняття «благо» В.А. Камінецький та В.П. Патрікаєв відносять: мету використання, ступінь потреби, фізичну потребу, можливість локалізації та використання як товару [4].

Аналіз запропонованої логічної моделі структури блага, як капіталу та основних критеріїв класифікації свідчить, що мета його використання визначається за трьома напрямками:

1) життєві блага, які використовуються людиною для безпосереднього задоволення своїх потреб (земля як місце проживання, продукти харчування, одяг, житло, предмети щоденного вживання тощо). Отже, це блага, які людина постійно споживає для підтримки своєї життєдіяльності, а тому вимушена їх постійно вишукувати чи виробляти;

2) трудові блага, які людина використовує в процесі вишукування чи виробництва благ першої групи. До них відноситься, земля, здібності людини, природна енергія, вода, грошові і матеріальні ресурси, обладнання, інформація тощо;

3) предмети праці, які людина використовує в процесі трудової діяльності. До них належить: земля, вода, гроші тощо.

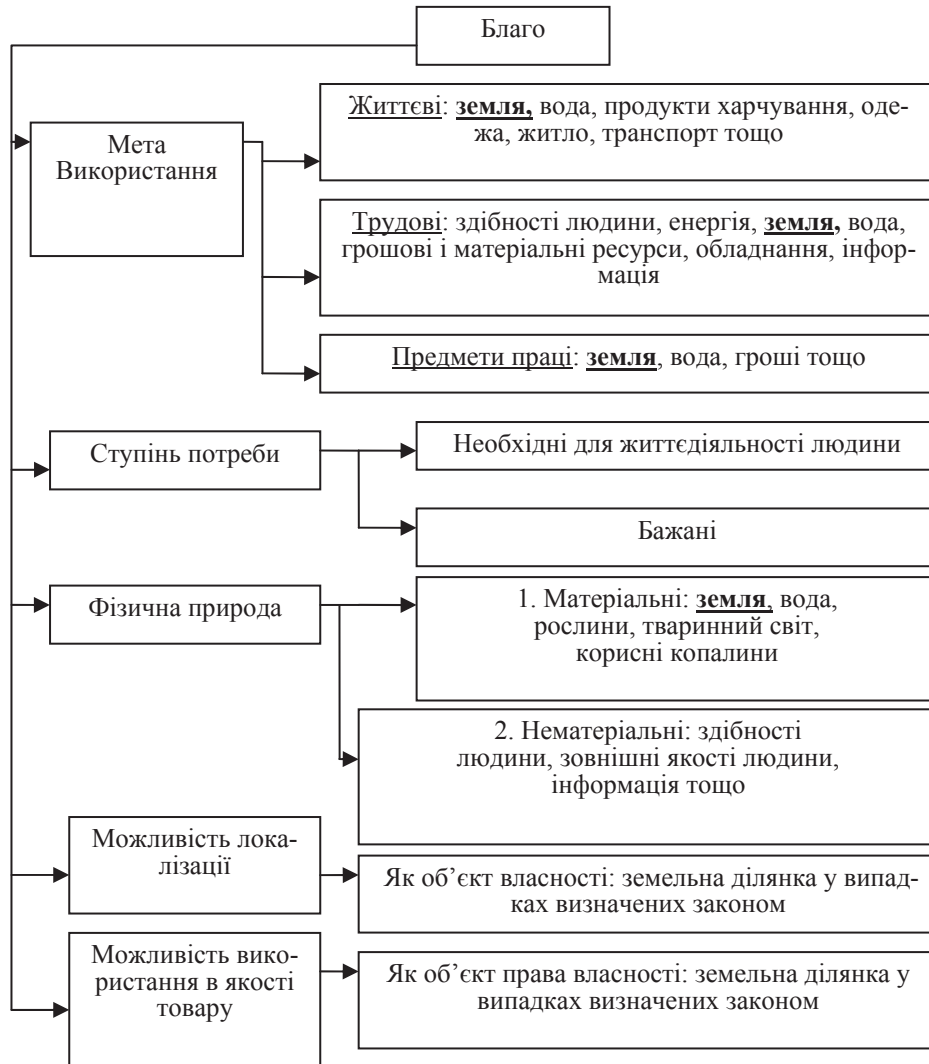


Рис. 1. Логічна модель структури блага, як капіталу, та основні критерії його класифікації

Разом з тим, деякі блага можуть використовуватися за всіма трьома напрямками. До них належить земля, яку можна назвати як «універсальне благо». Оскільки багато із благ є взаємозамінними, то виникає необхідність класифікувати їх за ступенем потреби, зокрема:

– блага, які необхідні для життєдіяльності людини;

– блага, які бажані, а саме такі, до одержання яких людина буде тягнутися, але без яких вона може порівняно обходитися (наприклад, автомобіль, дачна ділянка тощо).

Оскільки блага існують «матеріальні» і «нематеріальні», то постає питання їх класифікації за фізичною природою.

До матеріальних благ належать: дари природи (земля, повітря, вода, рослини, тваринний світ, корисні копалини і інші), продукти виробництва (продукти харчування, речі, споруди, машини і інші), картини тощо.

До нематеріальних благ належать: інтелект (здібності) людини, здоров'я, життя, зовнішні якості людини, інформація, авторство, право користування землею тощо.

Зважаючи на те, що потреба і корисність земельних благ очевидна то вони можуть бути суспільні, колективні та індивідуальні і виступати як об'єкти власності.

У зв'язку з цим виникає потреба класифікувати їх по можливості локалізації. Наприклад, на планеті Земля тривалий час існували території, не виявлені, не локалізовані, а тому не присвоєні. Об'єктивною основою існування форм власності на вироблені блага, згідно з класичним марксистським формулюванням, є способи їх виробництва. Це безспірна істина, яка у всякому випадку до цього часу ніким не заперечувалась. Однак ця істина не може повністю відноситись до земельних благ. Адже земельні блага мають природну складову, яка створена природною енергією. Тому економічні форми власності на землю у всі часи обумовлювалися способами її привласнення. «Відношення до землі як власності завжди опосередковано захватом (мирним чи насильним) земель племенем, общиною ...» [5].

Ураховуючи це, земля і природні ресурси країни фактично присвоюються зусиллями всього народу і тому економічно є загальнонародною власністю. Відповідно, тільки суспільство (народ країни) має вирішувати,

як розподілити і в якому співвідношенні землю в країні на форми власності: державну, комунальну, колективну (спільну) та приватну.

В умовах товарного виробництва більшість благ виступає в якості товару. Але не всі блага можуть бути товаром а тільки ті, які здатні переходити від одного власника до іншого. Найважливішим благом, яке будучи об'єктом власності, але не може виступати товаром, є здібності людини. Здібності – це якість, яка властива людині як біологічному утворенню і окремо від неї в природі не існує. Отже, серед благ існують такі, які будучи об'єктами власності, не можуть бути товаром. Це стосується псевдотвору «робоча сила» та ін.

З метою визначення поняття «земельний капітал» нас найбільше цікавить класифікація за першою ознакою, а саме ради чого це благо використовується. Земля як блага використовується як для життєвих благ, так і для трудових, та як предмет праці. Таким чином, земля за будь якого використання не перестає бути благом і не втрачає здатність задовольняти потреби людини, незалежно від її фізичної природи, можливості локалізації і здатності до відчуження. Отже, можна констатувати, що земельні блага і являють собою «земельний капітал».

Разом з тим, визначення двовікової давнини і сучасні визначення (якщо оцінювати їх за датою появи) позбавлені найголовнішого, що характеризує поняття земельний капітал. По-перше, природна енергія (сонця, ґрунту тощо) не розглядається як фактор (блага), що витрачається на створення нових благ. Таким фактором вважається праця, хоча як капі-

тал вона не розглядається, та й не може виступати в такій ролі. Найважливіший фактор – природна енергія, що забезпечує створення життєвих благ, нині як і раніше ігнорується. По-друге, як блага, що утворюють земельний капітал, розглядаються тільки відчужувані матеріальні блага, тобто речі. Здібності людини, насамперед інтелектуальні, що фактично організовують використання землі та інших природних ресурсів, як блага, які є складовою земельного капіталу і по суті формують його, теж не розглядаються.

Розглянемо ці відмінності. Наприклад, окремі життєві блага можуть виникати без усякої участі людини. Такі блага з'являлися раніше й з'являються зараз. Існують фактори, що приводять до створення цих благ. Проте таким фактором може бути тільки природна енергія, яка створює на планеті Земля специфічні умови, за яких у досить вузькому діапазоні температур і тиску можуть стихійно перебігати фізико-хімічні процеси, що приводять до приросту біомаси. Одночасно відбувається процес удосконалення та розвитку такого природного капіталу, що забезпечує постійне зростання обсягу і якості життєвих благ. Цей конкретний процес відбувається вже не сам по собі, не стихійно, а в наслідок цілеспрямованої діяльності всього людства, що прагне до задоволення своїх потреб у життєвих благах при мінімальних витратах власної праці та часу.

Можна, звичайно, не визнавати капіталом природну енергію та інтелект людини. Також, можна вважати, що назва «капітал» поширюється тільки на упредметнені результати трудової діяльності людини. Проте суть питання

не в назві трудових благ, а в об'єктивному існуванні таких благ, які взаємодіють з іншими благами, забезпечують появу нових життєвих благ і нової вартості як узагальнюючої оцінки цінності цих благ. Тобто від назви нічого не зміниться. Оскільки значну частину благ, зокрема «трудових», необхідних для створення життєвих благ (товари й гроші), прийнято називати «капіталом» (майновим чи грошовим), то й іншу частину природних благ, які використовуються для тієї ж мети, логічно теж назвати капіталом. Зокрема, «природним капіталом» – щодо благ, представленим у формі різних видів природної енергії (сонячної теплової, ядерної та ін.), і «людським капіталом» – щодо благ, якими володіє сама людина, тобто її здібності. При цьому слід відмітити, що природний капітал постійно витрачається, перетворюючись на блага. Таким чином, питання не в тому як називати блага, які є земельним капіталом, а в тому, що об'єктивно існують такі фактори та мають вони значно більше значення для створення життєвих благ, ніж інший капітал, і зокрема майновий.

Наші висновки щодо сутності та природи земельного капіталу підтверджуються новим визначенням капіталу російськими дослідниками В.А. Камінецьким та В.П. Патрікаєвим у процесі дослідження складного капіталу як найважливішого фактора процесу забезпечення людства життєвими благами [4]. За їх визначенням, капітал – це сукупність благ, якими розпоряджається людина (або які вона може використати) і які являють собою природну енергію в різних формах, людські здібності (знання, якості) і упредметнене багатство, раніше вироблене людиною як матеріальних і нематеріальних засо-

бів, ресурсів та інформації. Виходячи із наведеного, визначення капіталу та погоджуючись, що складний капітал складається із капіталів різного походження і є сукупністю благ, на рис. 2 зображено логічну схему його структури в авторській інтерпретації.

Він містить: людський, природний, у т.ч. земельний та майновий, грошовий капітали, які, в свою чергу, мають вплив на формування виробничого капіталу.

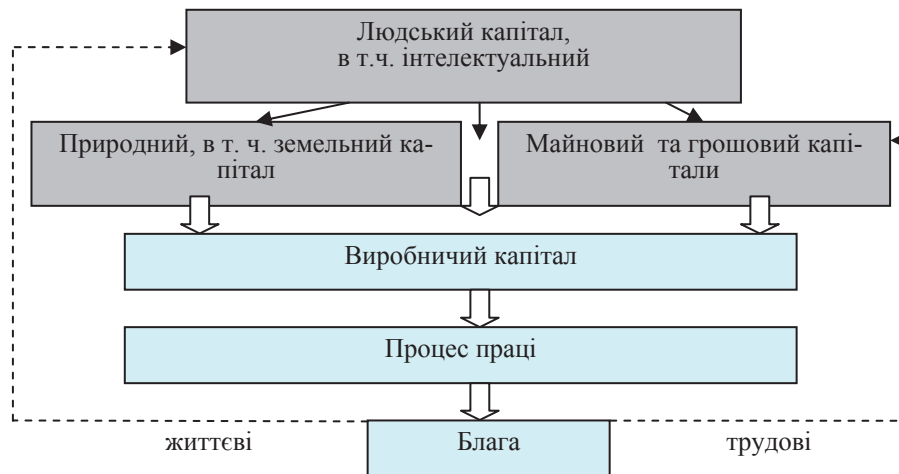


Рис. 2. Логічна схема структури складного капіталу.

Капітал людський – робоча сила та інтелект (здібності та інші якості), які має людина.

Капітал природний – різні природні ресурси енергетичного характеру, включаючи сонячну й інші види енергії, землю, воду й атмосферу, як фактори життєзабезпечення існуючого тваринного та рослинного світу.

Капітал майновий – ресурси, створені в результаті трудової діяльності і, які використовуються для виробництва товарів та послуг; які безпосередньо не задовольняють потреб людини; інвестиційні товари та засоби виробництва.

Капітал виробничий – результати трудової діяльності у вигляді

знарядь і засобів виробництва, виробничої інфраструктури, накопиченого обсягу інформації, суспільних інститутів (держави, власності, юридичних осіб, виробничих відносин і ін.), які значною мірою підвищують ефективність трудового процесу.

У понятті земельний капітал як похідного в сукупності від природного та людського капіталу є тільки одна складова, яка залишається практично незмінною – це природна енергія, хоча форми її прояву завдяки людині стають різноманітними. Інша складова такою незмінністю не відрізняється. Появі людського капіталу передував тривалий період існування органічної матерії,

що характеризується поступовим підвищенням рівня її організації. Але, оскільки світ органічної матерії в тому або іншому вигляді існував, тобто відбувався процес створення та відмирання біомаси, існував і земельний капітал, що являє собою якусь сукупність благ, здатних виробляти нові блага [6].

Слід зазначити, що земельного капіталу в його сучасному вигляді не могло існувати навіть у недалекому минулому, але він як певна сукупність благ, здатних виробляти нові блага, існував вже тоді, коли людство ще тільки зароджувалась.

Отже, для того, щоб міг відбутися процес утворення земельних благ, без яких неможливе існування органічної матерії взагалі, необхідними умовами є:

1) наявність відповідного природного середовища перебування, що допускає можливість утворення, існування і розвитку органічної матерії (для планети Земля ця умова виконується);

2) творчий початок, тобто енергія, без якої ніяке благо з'явиться не може (сонячна енергія – це основна форма, у якій енергія надходить на нашу планету, підтримуючи умови середовища існування й забезпечуючи можливість розвитку органічної матерії);

3) «робоче місце», на якому можуть утворюватися блага (таким «робочим місцем» є землекористування як екосистема, і зокрема в сільському, лісовому та природоохоронному господарстві сам ґрунт, з рослинним покривом);

4) інтелектуальний початок, що забезпечує певну «доцільність»

процесів, без яких нові земельні блага виникнути не можуть.

Таким чином, основою земельного капіталу є земельні та інші природні ресурси і людина (її праця та інтелект).

Оскільки блага виникали і тоді, коли людини ще не було, то мав був існувати і капітал, що виробляє ці блага. Природна енергія існувала завжди, але проявляти себе вона може тільки в певному середовищі. На Земній кулі таким середовищем є землекористування як екосоціум система. Таким чином, певні форми земельного капіталу, існували і до появи людини та виробляли життєві блага. В основному це була біомаса, завдяки якій і з якої виник рослинний та тваринний світ. Отже, хоча без участі людини не було трудової діяльності, але процес утворення біомаси мав місце задовго до появи людини. Причому при відсутності процесів утворення біомаси, що відбуваються без участі людини, сама людина ніколи б не змогла з'явитися на планеті.

Таким чином, «земельний капітал», з одного боку, – це природно-економічна категорія, яка не тільки породжена природою та людиною, але й передбачає участь людини в процесі створення благ. З іншого боку, «земельний капітал», «природна енергія», хоча і виділені та визначені людиною, але як природні категорії існують без людини, тобто об'єктивно, на відміну від таких категорій, як «вартість», «власність», «ціна» та інші, їм подібні, що існують тільки у свідомості людини.

Поява людини, яка почала використовувати свій інтелект, зумовила істотне підвищення ефективності

тих природних процесів, які відбувалися і без неї.



Рис. 3. Логічно-розумова модель структури методології формування земельного капіталу.

Земельний капітал сам є продуктом довгострокового процесу утворення органічної матерії. Імовірно, найзначнішим явищем було не виникнення якихось прাপрарослин або прাপратварин, а утворення перших органічних молекул у початковому неорганічному середовищі. Земельний капітал у сільському та лісовому господарстві формує верхній родючий шар «Землі» – ґрунт, що являє собою суміш органічних і неорганічних сполук, який містить поживні елементи, необхідні рослинам та має структуру, яка забезпечує подачу води. Він виконує такі основні функції:

1. Сприймає сонячну енергію, перетворюючи її на теплову, яка впливає на створення ґрунтової родючості, тобто являє собою приймач енергії.

2. Утворює «робочий стіл», на якому відбувається процес перетворення зародка на рослину (щось подібне до фундаменту для знарядь і засобів виробництва, функції яких виконують самі рослини й тварини).

3. Утворює середовище, у якому органічна матерія розкладається на елементи, необхідні для живлення рослин («Фабрика» з виробництва добрив).

4. Утворює систему «трубопроводів», по яких волога та поживні речовини подаються до кореневої системи рослин («Сфера послуг»).

Таким чином, земельний капітал у сільському та лісовому господарстві виконує значно більше функцій ніж звичайний майновий капітал, який створюється людиною. На відміну від майнового капіталу, земельний у виді сільськогосподарського чи лісгосподарського землекористування має здатність «працювати» в автоматичному режимі, включаючись без участі людини навесні і здійснюючи всі наведені вище функції аж до перерви на зиму.

Хоча, імовірно, варто вважати це не перервою, а просто зміною режиму роботи. На відміну від майнового капіталу, земельний являє собою активну складову продуктивних сил, яка при сонячній та геотермальній енергії здатна продукувати за участю людини, життєві та трудові блага для неї.

На рис. 3 наведена логічно розумова модель структури методології формування земельного капіталу. Інтелект людини трансформований у землевпорядні заходи у процесі формування земельного капіталу є одним із основних чинників.

Розуміння економічної, природної та фізичної сутності земельного капіталу визначає уяву про роль людини як учасника його формування. Залежно від того, яка роль належить людині як власникові земельного капі-

талу, залежить і рішення, кому належить благо від нього.

Висновки

Земельний капітал – це сукупність благ (земельних), якими розпоряджається людина (або які вона може використовувати) і які являють собою синтез природної енергії в різних формах та людських здібностей (праця, інтелект людини), а також земельні поліпшення і інше предметне багатство (шляхова, інженерна, меліоративна інфраструктура тощо), що нерозривно пов'язане із землекористуванням чи ділянкою землі та раніше створене людиною у вигляді матеріальних і нематеріальних засобів, ресурсів, інформації. Поняття земельного капіталу визначає його економічну, природну та фізичну сутність. Основними складовими елементами, які формують земельний капітал є: природний капітал у виді земельних та інших природних ресурсів, що невіддільні від землекористування; інтелектуальний капітал у виді інтелекту щодо планування використання і охорони земель, здійснення землеустрою та землевпорядкування із визначення цільового призначення і функціонального використання, формування права власності на земельні ділянки та права користування ними; майновий капітал у вигляді дорожньої, інженерної та меліоративної інфраструктури тощо.

Література

1. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко. – Львів: Світ, 2005. – С. 301.
2. Економічна теорія: Політекономія: підручник / Базилович В.Д. – [6-е вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання-Прес, 2007. – С. 291–292.

3. Третяк А.М. Наукові основи економіки землекористування та землевпорядкування / А.М. Третяк, В.М. Другак. – К.: ЦЗРУ, 2003. – 337 с.
4. Каменецкий В.А. Капитал (от простого к сложному) / В.А. Каменецкий, В.П. Патрикеев. – М.: ЗАО Экономика. – 2006. – 583 с.
5. Маркс К. Формы, предшествующие капиталистическому производству / К. Маркс, Ф. Энгельс / Сочинения – [2-е изд.]. – 1968. – Т. 46, Ч. 1. – С. 471–473.
6. Другак В.М. Теоретичні та методологічні основи економіки землекористування / В.М. Другак. – [вид. 2-ге]. – Тернопіль, 2010. – 308 с.

УДК 574:502 1581.1

БІОТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ: СУЧАСНИЙ СТАН, БЛИЗЬКІ ТА ВІДДАЛЕНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ, ЗНИЩЕННЯ ТА ЗБАГАЧЕННЯ

К.М. Ситник

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України,
вул. Терещенківська 2, МСП–1, 01601 Київ, inst@botany.kiev.ua

У роботі представлено нову науку – “діверситологію”, методи та методичні прийоми якої мають забезпечити одержання інформації та шляхів її аналізу у напрямках: склад біотичних компонентів (види, популяції, екоморфні групи тощо), екосистем різного рівня, кількісні співвідношення, відносна ясність цих елементів та характеристики середовища існування різноманітних біологічних систем. Запропоновано новий світогляд – інвайронменталізм, який лежить у основі науки про навколишнє середовище. **Ключові слова:** біотичне різноманіття, принцип емерджентності, диверситологія, МСОП видів Червоної книги

Биотическое разнообразие: современное состояние, близкие и отдалённые перспективы сохранения, уничтожения и обогащения. К.М. Ситник. В работе представлена новая наука – “диверситология”, методы и методические приемы которой должны обеспечить получение информации и её анализ в направлениях: состав биотических компонентов (виды, популяции, экоморфные группы и т.д.), экосистем разного уровня, количественные соотношения, относительная обильность этих элементов и характеристика среды обитания разнообразных биологических систем. Предложено новое мировоззрение – “инвайронментализм”, который лежит в основе науки об окружающей среде. **Ключевые слова:** биотическое разнообразие, принцип эмерджентности, диверситология, МСОП видов Красной книги

Biotic diversity: current situation, close and distant outlooks of its conservation, elimination and enrichment. K.M. Sytnik. This paper presents a new science – “diversitology”, which methods and technical approaches must provide information obtaining and ways of analysis in the following areas: biotic components composition (species, populations, ecomorphous groups, etc.), ecosystems of different level, qualitative ratios, relative abundance of these elements and characteristics of environment for different biological systems. A new ideology is proposed - environ-